

УДК 72/01: 728.6 (477)

ХРАМ ЯК САКРАЛЬНА ПАРАДИГМА НАРОДУ

*Р. Кюнцлі, к. філол. н., А. Степанюк, к. архітектури
Львівський національний аграрний університет*

Постановка проблеми. Із ХХІ століттям у будівництві та архітектурі з'явилися нові матеріали й технології, які не тільки швидкими темпами завоюють ринок, а й сприяють прискоренню урбанізації суспільства, витісненню традиційної архітектури з регіонів та втраті регіональності своєрідності архітектури. Зі здобуттям незалежності в Україні ці процеси поширилися і на сакральну архітектуру, яка завжди була чітким ідентифікатором регіональної приналежності. Культура творення сакральної архітектури України опинилася перед загрозою втрати своїх навиків та традицій храмобудування.

Вміле використання у храмових будівлях українських традицій, наповнення традиційного інтер'єру новими матеріалами, об'ємно-просторові вирішення у поєднанні традиційного і сучасного – спосіб узгодження нових творчих процесів у сакральній архітектурі, а також створення гармонії у психологічному середовищі, яке століттями формувало українську духовність.

Постановка проблеми. Специфіка українського храму полягає в тому, що церква для українців є не тільки Домом Божим, вона, як відкрита Біблія, яку український народ ілюструє, через будівлі своїх митців, відповідно до їх талантів, якими Господь обдарував. Український храм – це сакральна аура народу, його християнської і духовної віри. Українська церква в архітектурно-просторовому рішенні – атмосфера намоленості її сакральних елементів, віри, страждань, каяття парафіян, це пристрасний погляд у лики святих, це прохання про Богородичний покров, – зв'язок поколінь, який передається через мову молитви, ритуали та традиції.

Тому сьогодні актуальне відродження традицій та їх гармонійне застосування з універсальними співвідношеннями в модерновому творенні сакральної архітектури України, з метою збереження історично набутих навичок та традицій храмобудування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання використання традицій народного будівництва у проектуванні сучасних церков вивчають у своїх працях А. Данилюк [1], Р. Жук [2], Я. Кравченко [3], Г. Логвин [4], В. Січинський [5] та багато інших.

Кожен із поданих авторів пропагує ідею збереження традицій у сакральній архітектурі з вимогою їх переосмислення та модернізації. Проте у своїх працях науковці акцентують увагу на архітектурній формі храму, питання ж внутрішнього його наповнення залишається відкритим.

Постановка завдання. Одним із важливих завдань відродження української нації та відновлення її культурно-мистецького простору є творення гармонійного середовища храму, в якому століттями формувалася духовність українського народу. Відновлення культурно-мистецького простору храму мож-

ливе через поєднання українських традицій храмобудування зі сучасними об'ємно-просторовими вирішеннями та впровадженнями новітніх матеріалів і технологій.

Виклад основного матеріалу. Осмислення будь-якого явища веде нас до першооснови – Творця. Власне Творець та його втілені ідеї є для людини зразком істинності і досконалості. Найвище визнання для будь-якого митця – це визнання його твору унікальним, що підкреслює його оригінальність і вишуканість. Найдосконалішим є божественне.

Зразки справжнього божественного можна черпати і спостерігати у природі. А вона наповнена емоціями й динамікою, барвами і контрастом, різна й цікава. Навіть, здавалось би, така легка Шевченкова ідилія українського селянського вечора «Садок вишневий коло хати, хрущі над вишнями гудуть», породжує в уяві не темні фарби згасаючого дня, а насичені кольори народження дивовижної ночі. Справжнє мистецтво прославляє життя, бо мистецтво – це емоції. Перші й головні відчуття людини при спогляданні за мистецьким твором – це поштовх, імпульс позитивних чи негативних відчуттів.

Урбанізація суспільства та процеси глобалізації в архітектурі створили передумови поширення універсалізму на противагу традиційному, унікальному. На зміну регіональним особливостям і стилям приходять універсалізм і нові принципи формотворення.

Проникнення універсалізму особливо негативно впливає на регіональну сакральну архітектуру. Велика кількість замовлень проектів церков релігійними громадами призвела до появи храмових будівель, які часто не відповідають регіональним особливостям та традиціям, а також не мають ознак унікальності.

Проекти деяких архітекторів, універсальних будівель храмів, які виділяються з-поміж довколишньої забудови хіба що хрестом, з великими стінами в інтер'єрі храму – викликають недовіру у громади до таких талантів своїх митців, художників-монументалістів, на творчості яких мали б виховуватися діти-християни.

Адже з чого починається літургія для дитини, її наближення до вчення Христа, формування її незламної віри, гартування її душі посеред світських спокус? Вона починається з огляду фресок та ікон, з вивчення погляду, лику, розуміння біблійного сюжету тощо.

Для українців храм є і букварем християнства, і найглибшим філософським вченням, церква – місце обміну інформацією з Богом. І важливо, щоб архітектурно-просторові рішення сприяли духовному єднанню людського і божественного. Внутрішнє наповнення храму змушує не тільки спостерігати і дізнаватися, воно спонукає до мислення, аналізу і глибокого осмислення християнської символіки. Чи задумається християнин над символікою, яка супроводжує чотирьох євангелістів, якщо їх лики традиційно не будуть зображені на «вітрилах» церкви? Євангеліста Марка зображують з крилатим левом – знаком могутності і царственної гідності Христа. Євангелісти Лука зображений з тільцем, Іоан – з орлом, Матвей – з ангелом. Найчастіше в розписах православного храму вони будуть розміщені по чотирьох сторонах на так званих вітрилах, що підтримують купол, всередині якого зазвичай – Господь Вседержитель. Також образи чотирьох

євангелістів з чотирма «тваринами» Апокаліпсису, за традицією, зображені на Царських вратах разом з образом Благовіщення [6].

Українська храмова архітектура завжди наповнювалася зримими образами, які супроводжували святу літургію. Ці образи були максимально близькими і зрозумілими українцеві, оскільки тут працювали іконописці та художники (люди духовні), які через глибоку богословську науку, піст і послух, через свої розуміння і бачення перепускали кожен образ.

Візуалізація сакрального світу в акустичному супроводі божественної літургії давала змогу відчутти присутність Бога у храмі, створювалася аура містичного і таємничого, сакрального і піднесеного.

Сьогодні християнин, який заходить у чисто вибілений храм, на стінах нічого не прочитає. Його обмежують у пізнанні Бога, християнської релігії. Універсалізм проникає у храм за допомогою тих, котрі хочуть відірватися від традицій та підкреслити свій космополітизм.

Творчість в усі часи поділяла на дві категорії: та, що ставала вічністю, і та, що давала характеристику історичному періоду. Без сумніву, храми, де панує універсалізм – це дань часу, вони будуть характеризувати період, в якому вони збудовані. У вічність же ввійдуть ті будівлі церков, які є унікальним твором, а не об'єктом, який відповідає тимчасовим примхам моди. Часто за модною претензійною архітектурою, яка розрахована заманити мирянина незвичними формами, втрачається справжнє призначення церкви.

Призначення будь-якого виду мистецтва – передати та поділитися з довколишніми емоціями, відображеними у мистецьких творах. Мистецтво творення сакральної архітектури, на відміну від інших, полягає не тільки в художньому відображенні та передачі емоцій автора спостерігачеві, а й у правдивому зображенні Дому Господнього, образ якого у символах передавався з покоління на покоління та описи якого нам подає Біблія.

Щоб створити образ храму, потрібно насамперед з'ясувати, чим же насправді є для християнина дім Господа, зразок Царства Небесного, Небесний Єрусалим.

Перше, чим є для християнина храм Божий, – це духовна опора, духовний захист, оплот. В Євангелії від Матвія (16:18) зазначено, що Ісус обіцяв: «І Я кажу тобі: ти – Петро, на цій скелі збудую Мою Церкву і пекельні ворота її не подолають». Отже, слова Ісуса до апостола Петра говорять про силу Христової віри, яка повинна бути виражена і в архітектоніці християнського храму. Храм не може бути легким, ажурним, своєю вагою, монументальністю він повинен міцно стверджувати значення віри.

Стабільність і статика. Незалежно від плину часу церква залишається незворушною у своєму розумінні Христової моралі. Отже, в архітектурі християнського храму не може бути агресивного динамізму. Церква не йде за примхами часу, вона стабільна і непохитна у своєму вченні. Науку Христа не можна в різні часи розуміти по-різному. Христос був, є і буде таким, яким він був 2000 років тому. Ця стабільність має простежуватися в об'ємно-просторовому вирішенні храму.

Благодать та умиротворення – головні емоції, які християнин повинен відчувати у храмі. Пастельні тони, плавні лінії, ненав'язливі орнаментальні композиції, фрески з історії життя святих та Христа, блаженні лики святих – це те, що створює атмосферу божественного. Внутрішнє наповнення храму – це його сакральність. Храм, наповнений таємничими божественними символами, робить його містичним і таким, що кличе.

Традиція і шана. Українська християнська церква безпосередньо пов'язана з традицією. Наймогутнішими оберегами українських традицій були святійші Андрей Шептицький, Йосип Сліпий, Любомир Гузар, Філарет. Відмовитися від традиційної церковної архітектури – це зневага до жертвовної праці наших святих отців, які в тяжкі часи кожен по-своєму приклалися до збереження українського традиційного храму.

Висновки. Храм для українського народу завжди був відкритою книгою пізнання, роздумів і аналізу життя земного. Українці спокон-віків аргументовано відстоювали основи християнської віри. Дякуючи постійній і наполегливій праці народних просвітників, в Україні понині панує пріоритет християнської віри, культивується вшанування традиційної сім'ї, громадська мораль.

Христова церква в Україні, маючи всенародну любов та великий авторитет у суспільстві, сформувала унікальну храмову архітектуру, яка стала на всі часи оберегом християнської віри.

Сучасний український християнський храм, підтримуючи багатовікову історичну традицію, має посісти основне місце, яке по праву йому належить, у культурно-мистецькому просторі архітектурного середовища українського села, своєю оригінальністю та неординарністю, унікальними рисами традиційної української сакральної архітектури, втіленої у нових формах та матеріалах.

Бібліографічний список

1. Данилюк А. Г. Народна архітектура Бойківщини. Житлове будівництво / А. Г. Данилюк. – Львів : НФВ «Українські технології», 2004. – 168 с.
2. Жук Р. Ритмічні особливості української церковної архітектури / Р. Жук // Пам'ятки України. – 1991. – № 4. – С. 38-45.
3. Кравченко Я. Творчі методи народних майстрів-будівничих в дерев'яній церковній архітектурі Гуцульщини / Ярослав Кравченко // Історія Гуцульщини [гол. ред. Домашевський М.]. – Львів : Логос, 1999. – Т. IV. – 572 с.
4. Логвин Г. Культові споруди в Україні / Г. Логвин // Українці: Історико-етнографічна монографія : у 2 кн. – Опішне, 1999. – Т. 2. – С. 417-462.
5. Січинський В. Дерев'яні церкви і дзвіниці Галицької України 16–19 ст. / В. Січинський // Збірки національного музею у Львові. – 1925. – 53 с.
6. Що означають образи ангела, теляти, лева і орла на іконах святих, які написали книги Євангелія // Сегодня, 6 січня 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukr.segodnya.ua/religion/sunday_school/chto-oznachayut-obrazy-angela-telca-lva-i-orka-na-ikonah-svyatyh-napisavshih-knigi-evangeliya-784498.html.

Кюнцлі Р., Степанюк А. Храм як сакральна парадигма народу

Із ХХ століттям у будівництво і архітектуру прийшли нові матеріали і технології, які не тільки швидкими темпами завойовують ринок, а й сприяють

прискоренню урбанізації суспільства, витіснення традиційної архітектури з регіонів і втрати регіональної своєрідності архітектури. Зі здобуттям незалежності в Україні ці процеси поширилися і на сакральну архітектуру, яка завжди була чітким ідентифікатором регіональної приналежності. Культура створення сакральної архітектури України опинилася перед загрозою втрати своїх навичок і традицій храмовбудування.

Уміле використання у храмових будівлях українських традицій, наповнення традиційного інтер'єру новими матеріалами, об'ємно-просторові рішення в поєднанні традиційного і сучасного – спосіб гармонізації нових творчих процесів у сакральній архітектурі, а також створення гармонії у психологічному середовищі, яка століттями формувала українську духовність.

Ключові слова: Українська церква, традиція, універсалізм, космополітизм.

Kiuntsli R., Stepaniuk A. Temple as a sacred paradigm of the nation

XXI century introduced to construction and architecture new materials and technologies that are not only rapidly gaining popularity on the market, these technologies accelerate urbanization of society, the displacement of traditional architecture of the region and the loss of identity of regional architecture. Since independence of Ukraine these processes spread onto the sacral architecture of Ukraine, which has always been a pinnacle of sacred architecture. Culture of creation in Ukrainian sacred architecture faced the threat of losing its skills and traditions of temple building. Skillful combination of temple building utilizing Ukrainian traditions, traditional filling its interior with new materials, three-dimensional solution, combination of traditional and modern – a way to harmonize new creative processes in sacral architecture, as well as creating harmony in psychological environment, which for centuries formed Ukrainian spirituality.

Key words: Ukrainian church, tradition, universalism, cosmopolitanism.

Кюнцли Р., Степанюк А. Храм как сакральная парадигма народа

С XX веком в строительство и архитектуру пришли новые материалы и технологии, которые не только быстрыми темпами завоевывают рынок, а способствуют ускорению урбанизации общества, вытеснению традиционной архитектуры из регионов и потери регионального своеобразия архитектуры. С обретением независимости в Украине эти процессы распространились и на сакральную архитектуру, которая всегда была четким идентификатором региональной принадлежности. Культура создания сакральной архитектуры Украины оказалась перед угрозой потери своих навыков и традиций храмостроения.

Умелое использование в храмовых зданиях украинских традиций, наполнение традиционного интерьера новыми материалами, объемно-пространственные решения в сочетании традиционного и современного – способ гармонизации новых творческих процессов в сакральной архитектуре, а также создание гармонии в психологической среде, которая веками формировала украинскую духовность.

Ключевые слова: Украинская церковь, традиция, универсализм, космополитизм.

Стаття надійшла 07.06.2017.

УДК 728.6:728.82(477.83)

СВІРЗЬКИЙ ЗАМОК, ЙОГО ВПЛИВ ТА ЗНАЧЕННЯ В АРХІТЕКТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ СЕЛА, ПРИСТОСУВАННЯ ДО СУЧАСНИХ ПОТРЕБ

*В. Смолинець, асистент, Р. Партика, старший викладач
Львівський національний аграрний університет*

Постановка проблеми. У багатій історико-архітектурній спадщині України визначне місце належить пам'яткам оборонної архітектури – фортецям, замкам, оборонним храмам, міським укріпленням. У XVII–XVIII ст. оборонні споруди втрачають своє значення і набувають ознак палацової архітектури.

Замок, а пізніше палац, були символом влади. Передусім це було житло, призначене для знатних людей-шляхти, які володіли селом або кількома селами, і могли собі дозволити будівлі такого типу. На сьогодні, із соціальними та політичними змінами в державі, замки і палаци втратили своє первісне призначення. За радянської влади більшість таких будівель використовували як школи, санаторії, склади, в'язниці. Із часів незалежної України замки у занедбаному стані й помалу руйнуються. Прикладом такої будівлі є Свірзький замок. Порівняно з іншими замками, він більш-менш у доброму стані і не втратив свого аутентичного вигляду. Але на сьогодні реставраційні роботи призупинені і будівля замку закрита.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Архітектуру замків Львівщини досліджували багато науковців, зокрема О. Мацюк [1], Т. Палков [2], В. Шовчко [3], та ін., проте пристосування замку до сучасних потреб села не достатньо досліджене.

Постановка завдання. Наше завдання – дослідити еволюцію формування архітектурного середовища замку в с. Свіржі, та запропонувати варіанти його сучасного пристосування.

Виклад основного матеріалу. Рік заснування замку в місті Свіржі (тепер село) достовірно невідомий, але початком літочислення для нього прийнято вважати 1427 р.

У 1530 р. замок кардинально перебудовують, змінюючи його вигляд на відповідніший до канонів фортифікаційної науки того часу. За часів володіння замком сім'єю Свірзьких (XV ст.) фортеця була одноповерховою прямокутною будівлею з підземеллями (сторони 52 x 25 м), посиленою двома вежами на торцях, західна з яких досі входить до комплексу оборонних споруд.

При Ігнатії Олександрі Цетнері (1728–1787 рр.) замок у Свіржі перетворився на магнатську резиденцію. Споруда набула всіх властивих цій трансформації рис: пишності оздоблення внутрішніх покоїв, лиску в обробці